

IMPACTE TECNOLÒGIC EN EL NOU MÓN COLONIAL. CANVI CULTURAL EN ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA CERÀMICA (TECNOLONIAL)

JAUME BUXEDA I GARRIGÓS
MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ*

quarhis 191

FITXA TÈCNICA

Investigador principal

- Jaume Buxeda i Garrigós
Cultura material i arqueometria, UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona

Equip investigador

- Marisol Madrid i Fernández
Cultura Material i Arqueometria UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona
- Samantha Gómez Ferrer
Cultura Material i Arqueometria UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona
- Roberta Di Febo
Cultura Material i Arqueometria UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona
- Cristina Puig Barrachina
Cultura Material i Arqueometria UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona
- Meritxell Tous Mata
Cultura Material i Arqueometria UB,
ARQIUB, Universitat de Barcelona
- Julia Beltrán de Heredia Bercero
Museu d'Història de Barcelona
- Julio Nuñez Marcén
Departamento de Geografía, Prehistoria
y Arqueología, Universidad del País Vasco-
Euskal Herriko Unibertsitatea
- Sergio Escribano Ruiz
Departamento de Geografía, Prehistoria
y Arqueología, Universidad del País Vasco-
Euskal Herriko Unibertsitatea
- Carmen Mena García
Departamento de Historia de América,
Universidad de Sevilla
- Fernando Amores Carredano
Departamento de Prehistoria y
Arqueología, Universidad de Sevilla
- María del Cristo González Marrero
Departamento de Ciencias Históricas,
Universidad de Las Palmas de Gran
Canaria
- José Ignacio Sáenz Sagasti
Museo y Parque Arqueológico Cueva
Pintada de Gáldar, Gran Canaria
- Vassilis Kilikoglou
Institute of Materials Science, National
Centre for Scientific Research
'Demokritos', Grècia
- Peter M. Day
Department of Archaeology, University
of Sheffield, Regne Unit
- Claudio Capelli
Dipartimento per lo Studio del Territorio
e delle sue Risorse, Università di Genova,
Itàlia
- Roberto Cabella
Dipartimento per lo Studio del Territorio
e delle sue Risorse, Università di Genova,
Itàlia
- Brad Loewen
Département d'Anthropologie, Université
de Montréal, Canadà
- Yves Monette

Musée canadien des civilisations, Québec,
Canadà

- Juan Guillermo Martín Rincón
Departamento de Historia y Ciencias
Sociales, Universidad del Norte,
Barranquilla, Colombia
- Monika Therrien
Fundación Erigaie, Bogotá, Colombia
- María José Ots
Unidad de Antropología, INCIHUSA-
CONICET, Mendoza, Argentina
- Margarita Susana Gascón
Unidad de Antropología, INCIHUSA-
CONICET, Mendoza, Argentina
- Gabriel Cocco
Departamento de Estudios Etnográficos
y Coloniales, Ministerio de Innovación y
Cultura, provincia de Santa Fe, Argentina
- Fabián Cándido Letieri
Museo Histórico Provincial de Santa Fe,
Ministerio de Innovación y Cultura, provin-
cia de Santa Fe, Argentina

Període de realització
2013-2015

Finançament

Ministerio de Economía y Competitividad,
Gobierno de España

Pressupost

40.000,00 € (HAR2012-33784)

OBJECTIUS CIENTÍFICS

Aquest projecte suposa la segona fase de l'anterior projecte, *Impacto tecnológico en el nuevo mundo colonial. Aculturación en arqueología y arqueometría cerámica (TECNOLONIAL)* (HAR2008-02834), i, com a tal, el seu objectiu principal continua essent l'expansió colonial atlàntica espanyola, especialment en els segles XVI-XVII. L'element bàsic per abordar aquest estudi és la ceràmica de les corones de Castella i Aragó, ja que la ubiqüitat i abundància de ceràmica la converteixen en un dels millors fòssils directors. Per la seva condició de símbol de la tecnologia europea colonial, la pisa o majòlica té un lloc central en aquest estudi, però també s'aborden les ceràmiques vidrades i els contenidors de transport, ja que aquests últims són els materials ceràmics més abundantment enviats a les zones colonitzades. Igualment, s'estudiaran les ceràmiques indígenes d'estil europeu. L'objectiu bàsic del projecte és contribuir a l'estudi dels fluxos comercials involucrats en el transport d'aquestes produccions, però també en la manera com la tecnologia d'aquestes produccions europees va afectar les produccions de l'àrea conquerida i el canvi tecnològic, ja que la tecnologia ceràmica es considera un component important de la transmissió cultural en situacions de contacte entre poblacions diferents. En aquest sentit, una aproximació que integra els trets tecnològics, els vidriats i el disseny formal permet avaluar no només la transferència d'artefactes, sinó també la transferència de coneixements, la qual cosa contribueix a la comprensió de la interacció, la influència i el canvi cultural. En aquest marc general, es plantegen quatre objectius concrets que es detallen a continuació:

1. Caracteritzar arqueològicament i arqueomètrica la pisa, la ceràmica vidrada i els contenidors de transport dels centres productors i de difusió de Barcelona, Sevilla i el País Basc, establint grups de referència adequats i assolint un coneixement suficient de la tecnologia ceràmica que inclogui les propietats mecàniques i el disseny formal, així com la seva implicació en la cadena conductual, és a dir

Figura

Ceràmica francesa; ceràmica vidriada decorada en groc i negre (producció de Barcelona); gerra de Sevilla; alfàbia de Barcelona amb marca pintada. [Col·lecció MUHBA].

la sèrie d'esdeveniments que tenen lloc durant la vida de l'artefacte, incloses les seves interaccions amb altres artefactes i amb els diferents grups humans.

2. Caracteritzar aquests mateixos tipus ceràmics en quatre àrees colonials:

a) les Illes Canàries (Gran Canària): Cueva Pintada i La Cerera, de Gáldar, i El ingenio azucarero, d'Agate;

b) Colòmbia-Panamà: Santa María de la Antigua del Darién, San Sebastián de Urabá, costa del Caribe (Cartagena de Indias) i Tierra Alta (Bogotà), a Colòmbia, i Natá de los Caballeros i Panamá Viejo, a Panamá;

c) Argentina: Santa Fe la Vieja, en Cayastá, i Mendoza; Canadà: Red Bay, Middle Bay, Anse-à-la-Cave, Petit-Mécatina i Pabos. A més, també es caracteritzaran els tipus indígenes d'estil europeu. Aquesta informació permetrà contribuir al coneixement dels fluxos comercials i de difusió dels artefactes peninsulars i d'identificar produccions a les zones colonials que hagin sorgit per l'impacte de les produccions europees, així com per identificar la influència de la tecnologia i el disseny de les ceràmiques peninsulars en les ceràmiques indígenes.

3. Interpretar les ceràmiques recuperades en els jaciments esmentats.

Es dedica una especial atenció als materials recuperats a les àrees colonials. Les implicacions d'aquestes troballes seran discutides en termes de fluxos comercials, intercanvi i distribució, però també des d'una perspectiva antropològica basada en l'estudi de la cultura material tenint en compte el consum i la seva influència en l'establiment de les relacions socials. En aquest sentit, una comprensió completa dels efectes del disseny de l'artefacte i de la tecnologia contribueix a portar llum sobre factors importants de les societats humanes i contribueix a la nostra comprensió sobre els factors històrics i socials involucrats en el canvi cultural.

4. Derivar models teòrics aplicables en altres contextos colonials a partir d'un desenvolupament adequat de la metodologia aquí proposada d'integració dels estudis arqueològics i arqueomètrics sobre ceràmiques,

amb un important accent en els aspectes de tecnologia i disseny formal dels artefactes, per a l'avaluació dels moviments d'objectes, però també de coneixements, emmarcada en un esquema teòric interpretatiu que tingui en compte el context social de la cadena conductual de les produccions ceràmiques.

DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE

El coneixement actual de les produccions de pisa de les corones de Castella i d'Aragó és molt desigual i fragmentari, tot i que l'anterior projecte TECNOLONIAL (HAR2008-02834/HIST) hagi de ser considerat com una fita en el desenvolupament del seu coneixement. Aquesta escassetat en la recerca és menys severa des del punt de vista arqueològic i, especialment, de la història de l'art, del que ho és des del punt de vista arqueomètric. Malgrat tot, aquesta situació es pot considerar privilegiada en comparació amb l'escenari que presenta la ceràmica vidrada i els contenidors de transport. En aquests dos casos, el desconeixement arqueològic és molt accentuat, però el desconeixement arqueomètric és pràcticament total. Com a conseqüència d'aquest estat de coses, hi ha pocs, si és que n'hi ha, grups de referència per tal que aquests materials puguin ser utilitzats en els estudis de provenença basats en les anàlisis químiques, excepte els ja definits pel previ projecte TECNOLONIAL. Aquesta situació reflecteix un biaix important en els estudis actuals dels jaciments arqueològics de la Península Ibèrica, però també de les Illes Canàries i d'Amèrica, a causa de l'atenció preferent dedicada a la pisa. Un important defecte, producte d'aquesta situació, és que la pisa, tot i ser una ceràmica de prestigi, representa únicament una petita part del conjunt de fragments recuperats a qualsevol jaciment arqueològic, mentre que la ceràmica vidrada i els contenidors de transport són sempre molt més abundants, a més de tenir també implicacions importants en l'estudi de les dinàmiques econòmiques, comercials i, fins i tot, socials en el món colonial, ja que ambdós tipus són clars exemples d'artefactes d'ús quotidià

d'àmplia difusió. Finalment, cal remarcar que una aproximació que integra els trets tecnològics, els vidriats i el disseny formal permet avaluar no només la transferència d'artefactes sinó també la transferència de coneixements. En aquest sentit, el seu estudi contribueix també a la comprensió de la interacció, la influència i el canvi cultural, així com al coneixement de les xarxes colonials en aquestes complexes societats colonials. El marc teòric i metodològic proposat aportarà nous coneixements sobre els casos específics d'estudi, però també permetrà proposar models basats en la integració d'estudis ceràmics arqueològics i arqueomètrics per a diferents contextos colonials. Les dades arqueològiques de què actualment disposem seran sistematitzades i es complementaran amb un treball arqueomètric ampli sobre centres productors i receptors. En aquest estudi integrat, arqueològic i arqueomètric, s'obtidran dades per comprendre el rol que com a centres productors de la metròpolis colonitzadora tenen les ciutats de Barcelona i Sevilla, així com el País Basc, les produccions del qual són encara ara poc conegudes. En el cas de les zones colonitzades, s'abordaran quatre casos d'estudi, a Gran Canària, Argentina, Colòmbia-Panamà i Canadà, que configuren dos models diferents de presència europea a Amèrica. D'una banda, la via que des de Sevilla i passant per les Illes Canàries arriba al Carib i es distribueix per les zones conquerides, que constitueix una expansió per conquesta. D'altra banda, la via que van seguir els baleners bascos fins a Terranova i el Labrador, que constitueix una expansió comercial. En aquest marc, l'estudi arqueomètric permetrà identificar les proveniències dels artefactes i informarà sobre els fluxos comercials amb les implicacions socials i econòmiques que se'n deriven. A més, la caracterització de la tecnologia de producció, les decoracions i vidrats, les propietats mecàniques i l'avaluació del disseny formal permetran comprendre la tecnologia ceràmica europea i l'impacte transformador que, tecnològicament, suposa en la producció ceràmica indígena. Així, entenent la tecnologia com

a part del flux de coneixements del procés colonitzador, es podrà obtenir un element per a l'estudi de l'aculturació en les seqüències cronològiques de cada jaciment, però també entre les diverses àrees colonitzades. A més, aquest coneixement permetrà una arqueologia interpretativa en termes de tradicions tecnològiques, canvi tecnològic, etnicitat i aparició de noves identitats. Els resultats, a més del seu significat històric per al període concret d'estudi, permetran proposar models generals que, a partir d'estudis integrats arqueològics i arqueomètrics sobre les ceràmiques, abordin les qüestions aquí tractades en diferents contextos colonials.

*Cultura Material i Arqueometria UB (ARQUB, GRACPE), Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia, Universitat de Barcelona.